

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Postavení a strategie OZP na trhu práce

Obsah

1. Metodologie	5
2. Charakteristika skupiny OZP	6
3. Postavení OZP na trhu práce.....	9
3.1. Ekonomická aktivita dle charakteristik OZP	10
3.2. Charakter zaměstnání OZP.....	12
4. Vliv zdravotního stavu na postavení OZP na trhu práce	17
4.1. Druhy postižení a jejich vlivy.....	17
4.2. Diagnóza a dopady na zaměstnatelnost	19
4.3. Příčina postižení	22
5. Motivy a strategie OZP ve vztahu k trhu práce	23
5.1. Životní preference a postoje.....	23
5.2. Vnímání hodnoty práce.....	25
5.3. Nominální flexibilita.....	27
5.4. Funkční flexibilita nezaměstnaných	28
5.5. Rodinná situace a bydlení	28
6. Finanční situace OZP a ekonomická motivace.....	30
6.1. Čistý měsíční příjem.....	30
6.2. Měsíční sociální transfery	32
6.3. Příjmově testované dávky	33
6.4. Jednorázové příspěvky	33
7. Zkušenosti OZP se zaměstnavateli.....	35
7.1. Vnímání postojů zaměstnavatelů	35
7.2. Zkušenosti s nekalými praktikami zaměstnavatelů	37
8. Politika zaměstnanosti OZP.....	39
8.1. Důvody pro nehledání zaměstnání	39
8.2. Způsob a aktivita při hledání zaměstnání	40
8.3. Aktivní politika nezaměstnanosti na ÚP.....	41
9. Shrnutí a hlavní zjištění z výzkumu mezi OZP	43
9.1. Zaměstnanost a nezaměstnanost OZP v číslech	43
9.2. Dotace, podpora zaměstnávání OZP	43
9.3. Sociální transfery směrem k OZP	44
9.4. Hlavní bariéry OZP v přístupu k zaměstnání (mimo zdravotní stav)	44
9.5. Motivy OZP pro vstup do zaměstnání.....	44

1. Metodologie

V rámci projektu „Zajištění komplexního řešení systému podpory zaměstnávání osob se zdravotním postižením, návrh metodologie, analytických podkladů, příprava systémových změn a vzdělávacích materiálů v návaznosti na další projekty vzdělávání zaměstnanců“ bylo provedeno dotazníkové šetření mezi osobami se zdravotním postižením (dále jen OZP). **Cílem šetření bylo zjistit:**

- hodnoty, motivace a strategie OZP na trhu práce
- míru využívání sociálních podpor a dávek
- formy ekonomické aktivity
- využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti

Sběr dat formou osobního dotazování v domácnostech probíhal v termínu červen – srpen 2011. Celkem bylo dotázáno 2084 OZP ve věku 18-65 let.

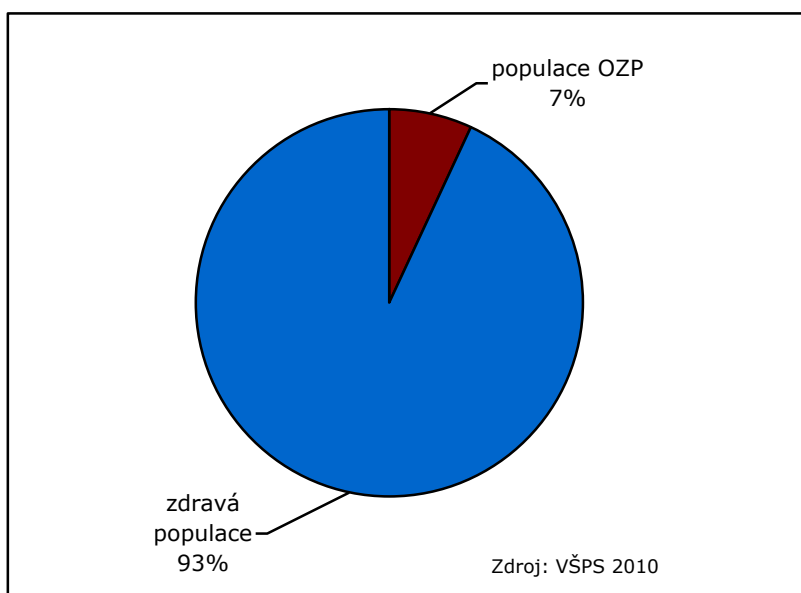
Výběr respondentů probíhal pomocí kvótního výběru. Jednotlivé kvóty byly stanoveny na základě věku, pohlaví, typu postižení, stupně invalidity, vzdělání a kraje. Z důvodu potřeby provést některé podrobnější analýzy, byly kvóty upraveny ve prospěch méně zastoupených skupin OZP (např. bylo dotázáno více mladších OZP). Výsledný datový soubor tak musel převážně tak, aby svými hlavními znaky odpovídal populaci OZP v ČR1. Vedle výše uvedených kvót bylo vážení provedeno i dle ekonomické aktivity OZP, kterou jsme získali z Výběrového šetření pracovních sil za rok 2010.

¹ Kvóty byly stanoveny podle Výběrového šetření zdravotně postižených, 2007 a podle Výběrového šetření pracovních sil, 2010.

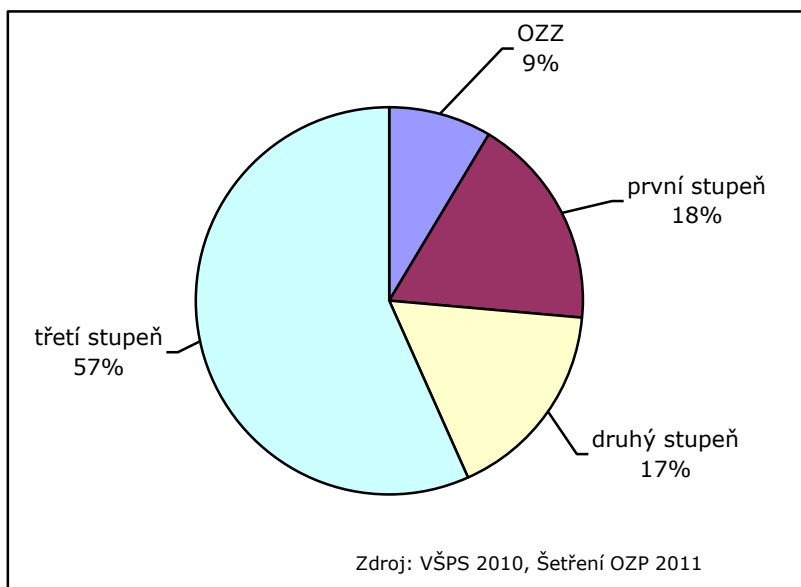
2. Charakteristika skupiny OZP

Osoby se zdravotním postižením (dále jen OZP) tvoří přibližně 7% populace ČR v produktivním věku, což odpovídá téměř 500 tisíc jedincům (VŠPS 2010). Více než polovina OZP má třetí, nejvyšší, stupeň invalidity (57%). Jak uvidíme v dalších kapitolách, stupeň invalidity má výrazný vliv na zaměstnanost. Třetího stupně invalidity dosahují nejčastěji lidé s mentálním, zrakovým a duševním postižením. Naopak mezi sluchově postiženými osobami má třetí stupeň invalidity necelá 1/3.

Graf 1: OZP v populaci ČR

Graf 2: Stupeň invalidity

Tab 1: Hlavní druh postižení a stupeň invalidity

Stupeň	mentální	zrakové	duševní	tělesné	vnitřní	sluchové
OZZ	3,1%	5,2%	3,4%	6,1%	14,3%	17,4%
první stupeň	12,5%	11,1%	15,2%	20,3%	17,5%	29,7%
druhý stupeň	8,1%	12,4%	14,1%	19,8%	17,3%	24,0%
třetí stupeň	76,3%	71,4%	67,3%	53,8%	50,9%	28,8%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Věk a pohlaví OZP

OZP jsou obecně mnohem starší než celá populace ČR. Téměř polovině všech OZP v produktivním věku je více než 55 let, zatímco v populaci celé ČR spadá do tohoto intervalu pouze pětina lidí. Naopak v nejmladších věkových skupinách (18 – 35 let) činí podíl OZP pouze 13%, což je třikrát méně než v celé populaci ČR.

Pohlaví jsou mezi OZP zastoupena rovnoměrně a nemá žádný vliv na věkové rozdělení, mediánový věk se nachází na zhruba stejné hranici 55 let. Pohlaví nemá vliv ani na vzdělanost.

Vzdělání OZP

OZP mají výrazně nižší vzdělání než celá populace ČR. 3/4 OZP v ČR má středoškolské vzdělání bez maturity či pouze základní vzdělání. To je výrazně více než v celé populaci ČR (47%). Naopak vysokoškolské vzdělání dosáhlo pouze 5% OZP, tedy třikrát méně než populace ČR. Nižšího vzdělání dosahují častěji OZP třetího stupně.

Tab 2: Vzdělání OZP

vzdělání OZP	Podíl v populaci ČR	Podíl v populaci OZP
základní (nedokončené)	0,1%	5,4%
základní (dokončené)	10,1%	19,6%
střední bez maturity	36,9%	50,7%
střední s maturitou	36,1%	17,6%
vyšší a vysoké	15,3%	5,4%
	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011, VŠPS 2010

Tab 3: Vzdělanost na základě stupně invalidity

Podíl v populaci OZP	Vzdělání	OZZ	I. stupeň	II. stupeň	III. stupeň
5,4%	základní (nedokončené)	1,1%	2,3%	3,3%	7,7%
19,6%	základní (dokončené)	13,1%	13,2%	18,6%	22,9%
50,7%	střední bez maturity	47,4%	59,9%	53,6%	47,4%
17,6%	střední s maturitou	25,0%	18,6%	18,0%	16,1%
5,4%	vyšší a vysoké	13,4%	6,1%	6,4%	3,7%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Rozložení vzdělanosti se velmi liší napříč druhy postižení. Nejnižšího vzdělání dosahuje skupina mentálně postižených. 9% z nich školu vůbec nenavštěvovalo, 35% nedokončilo základní školu a dalších 34% dokončí pouze ZŠ.

Překvapivě se od průměrného rozdělení odlišují i sluchově postižení, kteří sice výjimečně málokdy (12%) skončí studium základním stupněm, ale naopak nejčastěji ze všech druhů zakončují studium střední školou bez maturity (68%).

Nejblíže ke zdravé populaci podle podílu maturit a vysokoškolských titulů mají lidé s vnitřním postižením. Ti v 23% dokončí střední školu maturitou a v 8,5% absolvují vysokou školu. Je to způsobeno tím, že lidé s vnitřním postižením se stali OZP častěji až v pozdějším věku nemocí či úrazem.

Tab 4: Vzdělanost na základě hlavního druhu postižení

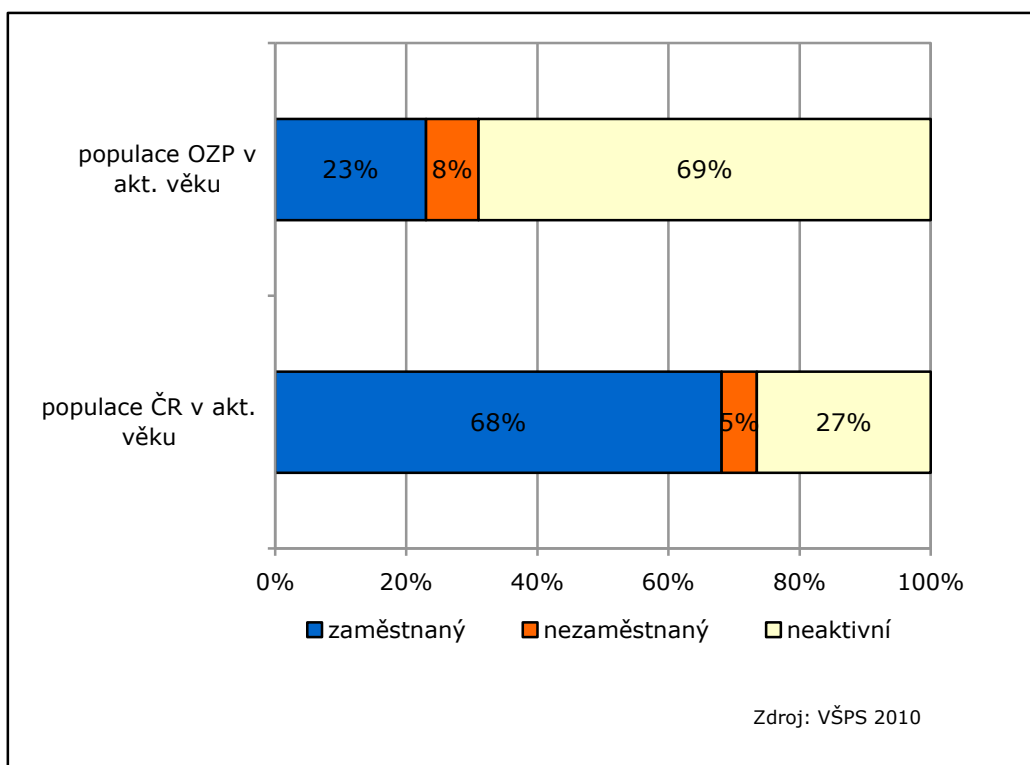
Podíl v populaci OZP	Vzdělání	tělesné	zrakové	sluchové	mentální	duševní	vnitřní
5,4%	základní (nedokončené)	1,7%	4,3%	2,0%	34,9%	2,7%	1,2%
19,6%	základní (dokončené)	18,1%	28,2%	10,2%	33,9%	25,4%	14,3%
50,7%	střední bez maturity	58,2%	40,8%	67,5%	20,6%	48,1%	52,9%
17,6%	střední s maturitou	17,0%	17,9%	15,8%	1,5%	19,5%	23,3%
5,4%	vyšší a vysoké	5,1%	6,0%	3,7%	0,1%	3,6%	8,4%
1,3%	nikdy nenavštěvoval	0,0%	2,9%	0,8%	9,0%	0,8%	0,0%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

3. Postavení OZP na trhu práce

Míra zaměstnanosti OZP v produktivním věku činí dle Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) 23%. Míra zaměstnanosti OZP je tak ve srovnání s celou populací ČR zhruba 3x nižší. 8% OZP je nezaměstnaných. Míra nezaměstnanosti vypočítaná metodikou ILO tedy činí vysokých 26%. Jak ale uvidíme dále, nezaměstnanost je ve skutečnosti vyšší, neboť přibližně dalších 19% OZP v minulosti práci hledalo, ale po neúspěších již svou aktivitu vzdalo. Podle metodiky ILO však spadají do ekonomické neaktivity.

Graf 3: Ekonomická aktivita OZP

3.1. Ekonomická aktivita dle charakteristik OZP

Ekonomická aktivita a zaměstnanost se výrazně liší podle stupně invalidity. Zatímco míra zaměstnanosti OZP v prvním stupni invalidity činí relativně vysokých 55%, ve druhém stupni 36% a ve třetím pouhých 5%. Je zřejmé, že zdravotní stav výrazně ovlivňuje zaměstnanost a ekonomickou aktivitu. Zůstává ovšem otázkou, zda nízká zaměstnanost OZP ve druhém a třetím stupni je způsobena pouze zhoršeným zdravotním stavem, či i dalšími aspekty. Podrobnější analýza napovídá, že 23% OZP ve třetím stupni se v minulosti pokoušelo nalézt zaměstnání, ovšem bez úspěchu a následně hledání práce vzdalo. To naznačuje, že zhruba 30% OZP ve třetím stupni a 67% ve druhém stupni má zájem o práci, či jej v minulosti mělo.

Tab 5: Pracovní situace OZP podle stupně invalidity

Podíl v populaci	Stupeň invalidity	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
8,4%	Znevýh.	49,4%	15,9%	14,2%	20,5%	100%
17,9%	1.	54,6%	18,0%	10,2%	17,2%	100%
16,8%	2.	36,2%	15,4%	15,7%	32,8%	100%
56,9%	3.	5,3%	1,4%	22,6%	70,6%	100%
100%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

Míra zaměstnanosti OZP se dle pohlaví příliš neliší. Liší se ovšem intenzita případného zaměstnání. Ta kopíruje genderové podmíněnosti ekonomické aktivity v celé populaci, kdy ženy mnohem častěji pracují na časově méně náročné úvazky než muži. Nejobvyklejším úvazkem žen se zdravotním postižením je poloviční úvazek, mužů úvazek plný.

Tab 6: Ekonomická aktivita OZP na základě pohlaví

Podíl v populaci	Pohlaví	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
51,9%	muž	24,8%	8,0%	16,2%	51,0%	100,0%
48,0%	žena	21,0%	8,0%	21,1%	50,0%	100,0%
100,0%		23,0%	8,0%	18,5%	50,5%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Zaměstnanost věkových skupin OZP kopíruje obecnou situaci na trhu práce v ČR. Nejvyšší míra zaměstnanosti panuje u OZP ve věku 26-45 let (cca 1/3 zaměstnaných). Mladiství do 25 let jsou častěji ekonomicky neaktivní především z důvodu studia a starší OZP starší 56 let odcházejí do starobního důchodu.

Tab 7: Ekonomická aktivita OZP na základě věku

Podíl v populaci	Věk	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
4,7%	18-25 let	13,3%	9,2%	10,2%	67,3%	100,0%
8,4%	26-35 let	32,6%	12,0%	12,6%	42,9%	100,0%
14,4%	36-45 let	33,2%	12,3%	17,3%	37,2%	100,0%
29,1%	46-55 let	28,8%	9,1%	21,1%	41,0%	100,0%
43,4%	56-65 let	14,9%	5,0%	19,2%	60,8%	100,0%
100,0%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

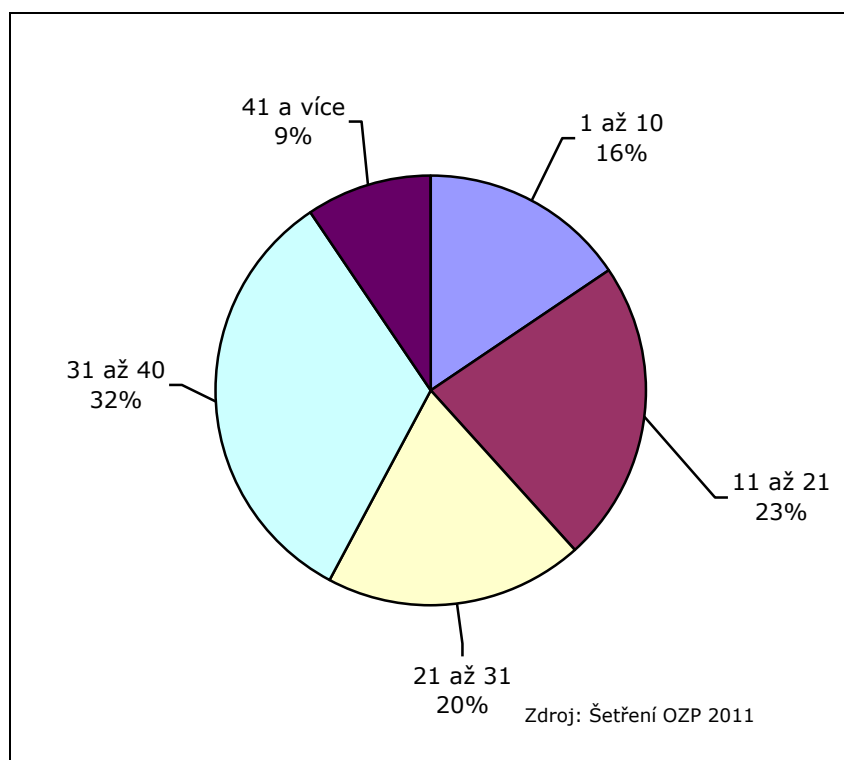
3.2. Charakter zaměstnání OZP

Délka pracovního úvazku

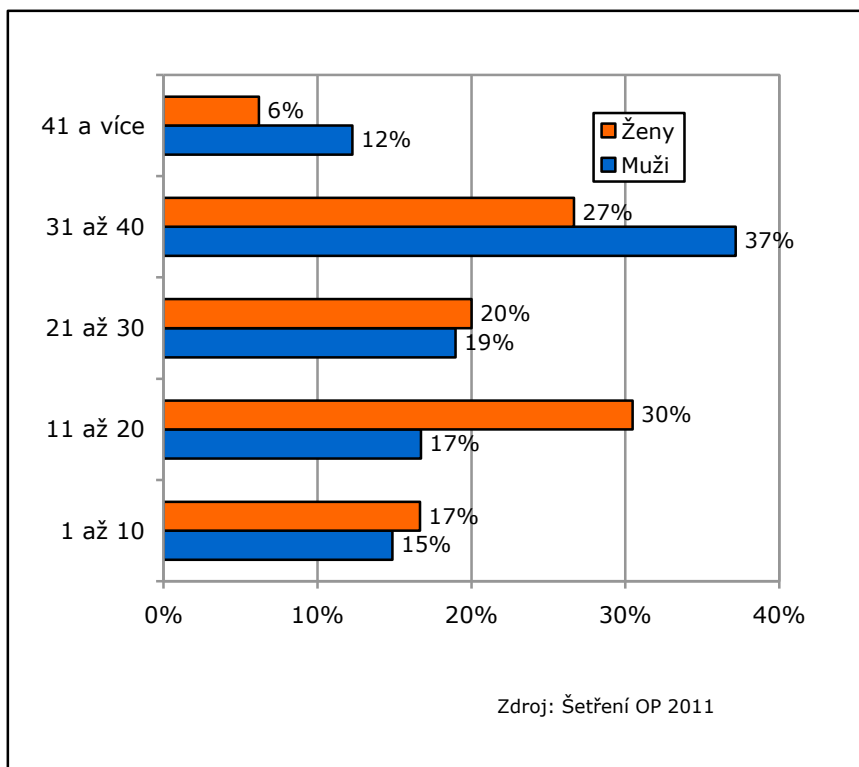
Postavení OZP na trhu práce se od celé populace liší nejen v ekonomické aktivitě, ale i délce pracovního úvazku. Přibližně 60% OZP pracuje na zkrácený pracovní poměr v délce do 30 hodin týdně. Delší pracovní úvazek má 41% zaměstnaných OZP. V celé populaci ČR přitom na plný úvazek pracuje 94% zaměstnaných.

Na plný pracovní úvazek častěji pracují muži (49%) než ženy (32%) a osoby s částečným postižením v první či druhém stupni (44%) než osoby se třetím stupněm invalidity (28%).

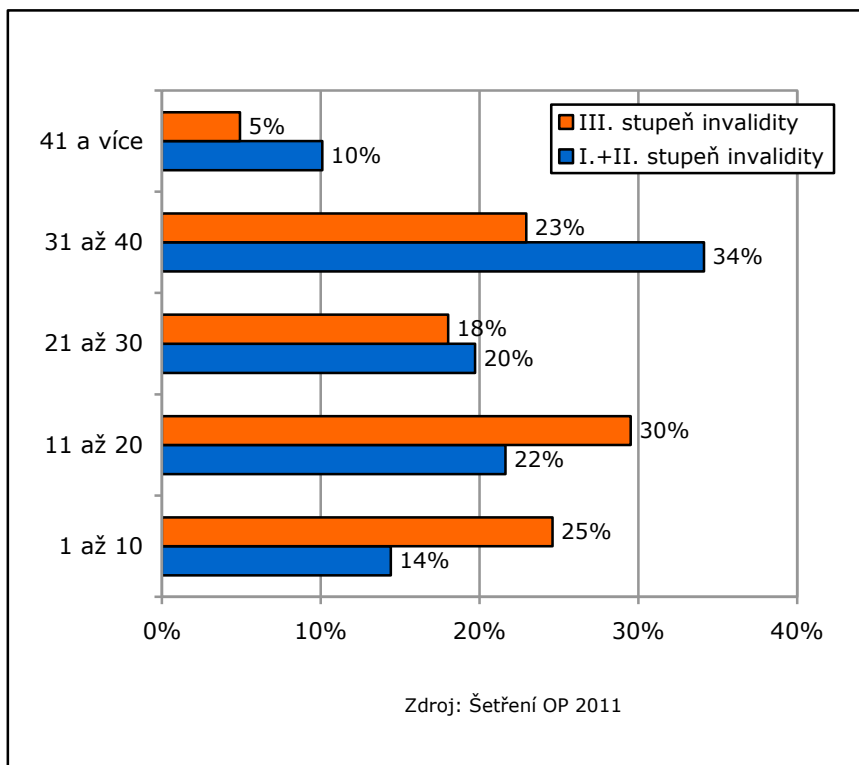
Graf 4: Pracovní úvazek (h/týden)

Graf 5: Úvazek (h/týden) dle pohlaví

Graf 6: Úvazek (h/týden) dle stupně invalidity

Povolání

Struktura zaměstnanosti z pohledu klasifikace zaměstnání se výrazně liší mezi OZP a celou populací ČR. OZP pracují především v nekvalifikovaných pozicích (30%), ve službách (28%) a v administrativě (15%). Naopak minimum OZP nalezneme v odborných profesích a mezi kvalifikovanými manuálními pracovníky. V případě vysoce kvalifikovaných profesí se jedná o důsledek výrazně nižšího vzdělání ve srovnání s populací ČR. V případě kvalifikovaných manuálních profesí mají OZP především handicap těžké fyzické práce (viz. kap. 4.2).

Tab 8: Pracovní profese podle současné EA

Profese (KZAM)	OZP zaměstnán	OZP nezaměstnán	ČR zaměstnán
Zákonodárci a řídicí pracovníci	0,6%	0,5%	5,4%
Specialisté, vědečtí pracovníci	1,3%	0,9%	10,6%
Techničtí a odborní pracovníci	8,7%	4,5%	24,8%
Úředníci, administrativní pracovníci	15,4%	8,7%	7,9%
Pracovníci ve službách a prodeji	27,8%	25,1%	12,4%
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	1,4%	1,7%	1,4%
Kvalifikovaní řemeslníci a opraváři	7,9%	11,3%	17,4%
Obsluha strojů a zařízení, montéři	6,3%	9,4%	13,7%
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	30,1%	32,9%	6,3%

Dotované pracovní místo

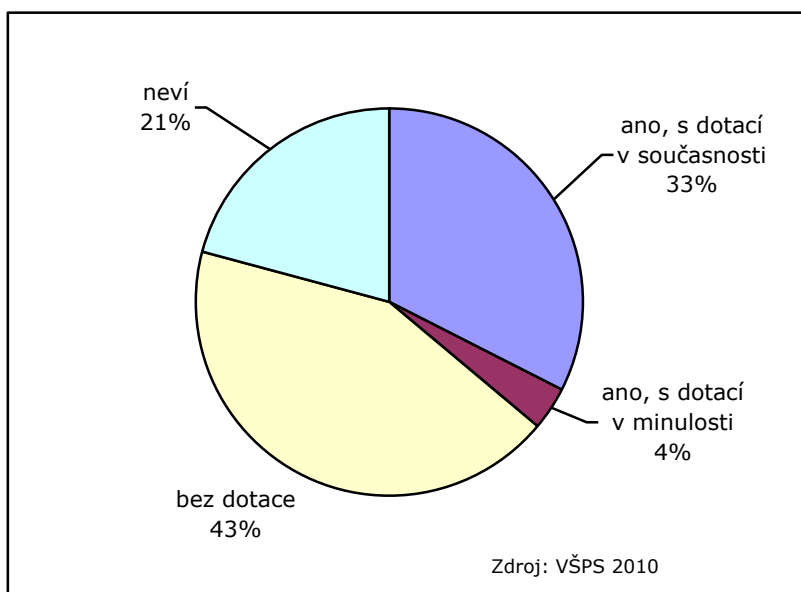
U přibližně 1/3 zaměstnaných OZP dostává zaměstnavatel v současné době dotaci na pracovní místo. V absolutním vyjádření to odpovídá cca 30-40 tis. zaměstnaných OZP, na něž dostává zaměstnavatel dotaci. Jak víme ze statistik MPSV, v roce 2010 bylo zaměstnávání OZP finančně podpořeno u cca 35 tis. osob.

V minulosti pobíraly dotaci pouze u 4% současně zaměstnaných OZP. Z toho jednoznačně vyplývá, že zaměstnavatelé velmi často po skončení dotace s OZP rozváží pracovní poměr. Dotace tak v současné době neslouží jako kompenzace na zaučení OZP, ale jako kompenzace mzdy.

Necelá polovina OZP pracuje bez dotace na mzdu. Nejčastěji se jedná o OZZ a o osoby s vnitřním postižením.

Dotaci na pracovní místo pobírají především zaměstnavatelé chráněných pracovišť. 16% OZP ovšem uvedlo, že zaměstnavatel získává dotaci na mzdu a zároveň se nejedná o chráněné pracoviště.

Graf 7: Dotace na pracovní místo

Chráněné pracoviště

Na chráněném pracovišti pracuje cca 1/4 zaměstnaných OZP. V chráněném pracovišti pracují častěji OZP třetího stupně (34%) a osoby s mentálním (53%), zrakovým (49%) a duševním postižením (46%). Naopak lidé s vnitřním postižením pracují na chráněných pracovištích nejméně často (14%).

Jak ukazuje zájem nezaměstnaných OZP hledajících práci, podíl pracovních míst v chráněných pracovištích odpovídá zájmu OZP. Zájem o práci v chráněných pracovištích má 23% nezaměstnaných.

Tab 9: Práce v chráněném pracovišti a zájem o chráněné pracoviště

Chráněné pracoviště	Zaměstnaný	Nezaměstnaný - zájem o:
chráněné pracoviště	24,0%	23,1%
nechráněné pracoviště	73,7%	66,5%
neví	2,3%	10,32%
	N=479	N=167

Zdroj: Šetření OZP 2011

Práce z domova

Z domova v současné době pracuje 17% zaměstnaných OZP a zaměstnavatel získává dotaci na mzdu v podobném podílu jako u nepracujících z domova. Je zajímavé, že nezaměstnaní by tuto možnost přivítali mnohem častěji a to v 70% případů. Jako vysvětlení nám poslouží analýza v kap. 5.2. Z ní vyplývá, že finanční stimul představuje nejčastější motiv pro práci.

Práce z domova představuje diskutabilní formu. Naplňuje sice základní potřebu zaměstnání (finance), ale v ostatních aspektech jsou pracovníci z domova méně spokojeni. Rozdíl ovšem není tak vysoký, jak by se dalo očekávat. Blíže viz. kap. 5.2.

Tab 10: Práce z domova a zájem o ni

Práce z domova	Zaměstnaný	Nezaměstnaný - zájem o práci z domova
ano / pozitivní zájem	17%	70%
ne / negativní zájem	83%	26%
neví	0%	4%
	N=479	N=167

Zdroj: Šetření OZP 2011

Práce po telefonu x počítači

Tab 11: Práce po telefonu či na počítači

Práce po telefonu či na počítači	Zaměstnaný
ano / pozitivní zájem	19%
ne / negativní zájem	81%
	N=479

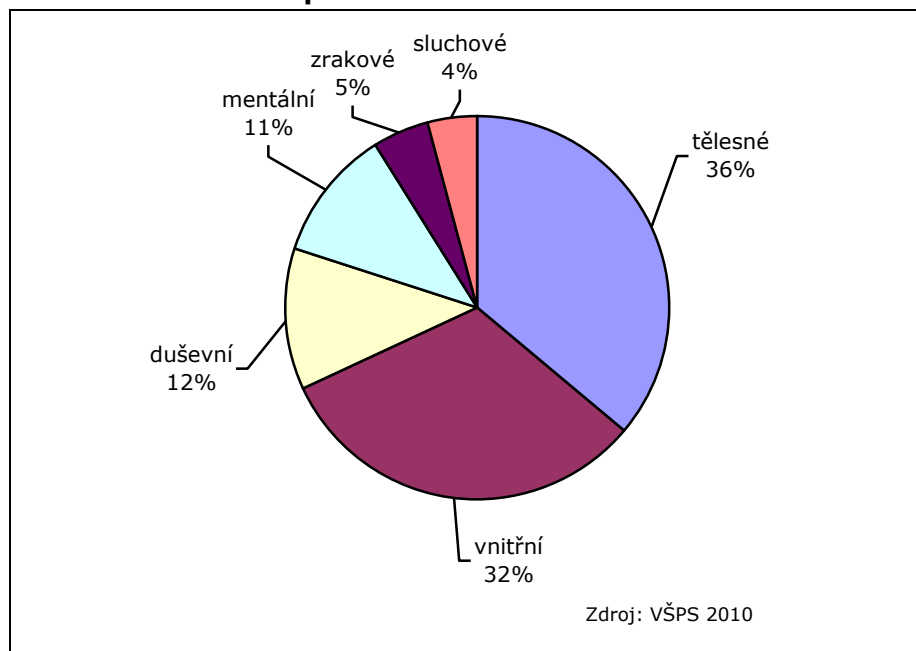
4. Vliv zdravotního stavu na postavení OZP na trhu práce

Na uplatnění OZP na trhu práce má velký vliv jejich zdravotní stav, který se dá klasifikovat stupněm invalidity, druhem postižení nebo komplikacemi při pracovní činnosti, které jsou s nemocí spojené.

4.1. Druhy postižení a jejich vlivy

Tělesné postižení spolu s vnitřním představují nejčastější typ postižení (36%, resp. 32%). Nejméně časté jsou postižení smyslů – zrakové (4%) a sluchové (5%).

Graf 8: Hlavní druh postižení

U OZP se setkáváme s kombinací postižení. Tělesné postižení má v populaci OZP polovina osob. Vyplývá to jak z našeho šetření, tak z Výběrového šetření zdravotně postižených realizovaného ČSÚ v roce 2007. 36% respondentů uvádí tělesné postižení jako hlavní, na jehož základě mu byla přiznána invalidita. Dalších 13% respondentů uvádí, že má tělesné postižení, ale nikoliv jako hlavní postižení (invaliditu získal na jiný druh postižení).

Nejméně časté je sluchové postižení. Uvedlo jej pouze 5% dotázaných.

Tab 12: Rozložení druhů postižení v populaci OZP

Druh postižení	Hlavní postižení	Další	Nemá toto postižení	Celkem
tělesné	35,9%	13,3%	50,8%	100%
vnitřní	32,1%	5,6%	62,3%	100%
duševní	11,9%	4,1%	83,9%	100%
mentální	10,9%	2,7%	86,4%	100%
zrakové	5,0%	2,5%	92,5%	100%
sluchové	4,1%	0,5%	95,4%	100%

Při komparaci napříč druhy postižení se ukazuje jako zdaleka nejméně závažné pro zaměstnatelnost postižení sluchové, kdy 42% sluchově indisponovaných pracuje, tedy celý dvojnásobek průměru OZP. Nejhorší situací na trhu práce trpí lidé mentálně postižení, z nichž pracuje pouze 12% OZP, dále lidé s duševním a zrakovým postižením.

Není tedy překvapením, že 21% OZP, kteří zmínili jako důvod nehledání práci deprivaci a rezignaci, trpí duševními problémy, a 13% trpí zrakovými. Ačkoli jejich podíl v rámci OZP nehledajících práci je výrazně nižší – 13%, resp. 5%.

Tab 13: Struktura ekonomické aktivity OZP na základě druhu postižení

Podíl v populaci	Hlavní druh postižení	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
4,1%	sluchové	42,4%	5,9%	17,6%	34,1%	100,0%
36,0%	tělesné	26,8%	7,9%	19,0%	46,3%	100,0%
32,1%	vnitřní	23,5%	9,6%	14,9%	52,0%	100,0%
4,9%	zrakové	19,4%	6,8%	25,2%	48,5%	100,0%
11,9%	duševní	15,7%	6,8%	27,7%	49,8%	100,0%
10,9%	mentální	11,9%	6,6%	14,1%	67,4%	100,0%
100%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

4.2. Diagnóza a dopady na zaměstnatelnost

Pro hlubší analýzu dopadu zdravotního stavu OZP na ekonomickou aktivitu jsme provedli detailní rozbor konkrétních diagnóz. Za pomoci posudkových lékařů jsme vydefinovali 11 oblastí, jak se může zdravotní postižení projevovat v zaměstnání (např. problém s těžkou fyzickou prací, bariérovost, problém komunikace...). Následně posudkový lékař vyhodnotil u každé diagnózy její dopad v jednotlivé oblasti pracovního omezení². Pro každou oblast jsme použili kategorie „bez vlivu či částečný vliv“ a „výrazný vliv či zcela diskvalifikující vliv“. Při analýze nás pak zajímalo, v jakých oblastech se zdravotní postižení nejčastěji projevuje a zároveň o jak závažné postižení se jedná z pohledu dopadu na trhu práce.

Necelá čtvrtina respondentů nemá žádnou závažnou komplikaci, co se týče vykonávání práce. Většinou se jedná o OZZ či OZP v prvním stupni invalidity. Zaměstnanost těchto osob je relativně vysoká a dosahuje 52%.

Zaměstnanost se výrazně snižuje s výskytem závažných komplikací, zvláště pak v případě vícečetných komplikací. Pokud se zdravotní stav OZP výrazně projevuje ve třech a více aspektech práce, klesá zaměstnanost hluboko pod 10%. Tři a více závažných omezení má 38% OZP a nejčastěji se jedná o osoby se třetím stupni invalidity, mentálně a zrakově postižené.

Tab 14: Ekonomická aktivita OZP dle počtu závažných komplikací v pracovní činnosti (jednotlivé typy dopadů –viz tab. 17)

Podíl v populaci	Počet závažných komplikací	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
23,4%	0	52,3%	17,4%	12,5%	17,8%	100,0%
17,0%	1	24,7%	12,0%	18,3%	45,0%	100,0%
21,6%	2	18,6%	5,0%	19,8%	56,6%	100,0%
16,7%	3	7,8%	3,3%	21,2%	67,8%	100,0%
12,8%	4	4,9%	1,1%	19,1%	74,9%	100,0%
8,5%	5 a více	7,6%	1,5%	26,0%	65,0%	100,0%
100%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

² Vliv jednotlivých diagnóz nazýváme pracovní „Profily diagnóz“. Celkem bylo vytvořeno 36 specifických profilů. Jednotlivé profily diagnóz naleznete v příloženém souboru MS Excel.

Tab 15: Počet závažných komplikací podle stupně invalidity OZP

Počet závažných komplikací	OZZ	I. stupeň	II. stupeň	III. stupeň
0	85,0%	87,3%	1,1%	0,6%
1	15,0%	12,7%	36,8%	12,7%
2	0,0%	0,0%	50,6%	23,0%
3	0,0%	0,0%	10,3%	26,4%
4	0,0%	0,0%	1,2%	22,2%
5 a více	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Zdravotní postižení má nejčastěji dopad na vykonávání těžké fyzické práce. Velmi závažný dopad jsme na základě kombinace diagnóz a stupně invalidity identifikovali u 57% respondentů. Závažné omezení vykonávání fyzicky náročných prací lze považovat v kontextu nízkého vzdělání OZP za velmi problematické.

Druhý nejčastější dopad zdravotního postižení představuje omezení v životosprávě, v nutnosti dělat častější přestávky či problém dlouhého setrvání v jedné poloze. Tento negativní dopad byl identifikován u 28% OZP.

Klimatické podmínky, problém práce v extrémních teplotách či střídání teplot představuje třetí nejčastější dopad a to u 23% respondentů.

Tab 17: Dopady zdravotního omezení na vykonávání práce

Dopad postižení	Podíl OZP se závažným dopadem na:
těžká fyzická práce	57%
životospráva, pravidelnost, přestávky	28%
klimatické podmínky	23%
bariérovost	21%
asistent	20%
intelekt, psychické nároky	19%
jemná motorika	18%
kompensační pomůcky	14%
imunitní problémy	6%
komunikace	3%
alergie	1%
<i>jakékoli</i>	77%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Jak již bylo zmíněno výše, jednotlivá pracovní omezení se kumulují. V průměru má OZP 2,1 závažných komplikací. Ukazuje se, že vliv jednotlivých dopadů na zaměstnanost se různí. Analýza jednoznačně prokázala, že má-li OZP tři a více závažných dopadů, jeho zaměstnanost je minimální a to bez ohledu na typ dopadu. Pokud má OZP ovšem pouze jednu či dvě závažné komplikace, vliv jednotlivých dopadů se různí.

Pokud se u OZP vyskytuje výrazné omezení intelektu či psychické problémy, má problém s bariérovostí nebo vyžaduje asistenta, má tato osoba velmi malou pravděpodobnost zaměstnání, i když má pouze jedno či dvě závažná omezení. Kontrastující jsou problémy s životosprávou, klimatem, případně těžkou fyzickou prací, které jsou OZP až ve třetině případů překonány a povede se jim nalézt zaměstnání. Souvislost je možné vidět v tab.0 8., kdy přes 40% pracujících OZP má své zaměstnání v terciéru, tedy sektoru, který často nemá výrazné nároky na fyzickou práci a schopnost těla časté aklimatizace na externí podmínky.

Tab 18: Vliv omezení pracovní činnosti na ekonomickou aktivitu

Dopad postižení	Zaměstnanost (1-2 závažných komplikací)	Zaměstnanost (3 a více závažných komplikací)
alergie	66%	
životospráva, pravidelnost	30%	4%
klimatické podmínky	30%	4%
těžká fyzická práce	20%	7%
jemná motorika	19%	9%
intelekt, psychické nároky	9%	4%
bariérovost	8%	10%
asistent	8%	7%
imunitní problémy	-	4%
kompenzační pomůcky	-	8%
komunikace	-	4%
<i>jakékoli</i>	21%	6%

Poznámka: závažná komplikace – postižení má závažný vliv + zcela diskvalifikuje z práce

Zdroj: Šetření OZP 2011

4.3. Příčina postižení

Příčina zdravotního postižení nemá vliv na rozdíly v ekonomické aktivitě OZP. Výjimkou je úraz, po kterém nadprůměrná část OZP pokračuje v zaměstnání. Zároveň je zajímavé, že čím později se zdravotní postižení u OZP projevilo, tím častěji pokračoval v zaměstnání u stávajícího zaměstnavatele. ukazuje jasnou korelaci mezi věkem a setrváním v zaměstnání v případě úrazu. Ve statisticky poměrně robustních věkových kategoriích 18 – 45 let stabilně roste podíl lidí, kteří pokračovali v zaměstnání po závažném úrazu. Přesto celkově v zaměstnání u stávajícího zaměstnavatele pokračovalo po úrazu pouhých 35% OZP.

Tab 19: Struktura ekonomické aktivity OZP na základě příčiny postižení

Podíl v populaci	Příčina	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
25,9%	vrozená	24,8%	6,8%	18,3%	50,1%	100,0%
11,7%	úrazem	30,3%	8,6%	15,2%	45,9%	100,0%
48,0%	nemocí	20,2%	8,1%	18,3%	53,4%	100,0%
3,9%	stářím	20,7%	8,5%	9,8%	61,0%	100,0%
10,4%	jiná	24,0%	9,7%	27,2%	39,2%	100,0%
100,0%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

Tab 20: Následky úrazu z hlediska zaměstnanosti OZP

úraz jako příčina OZP	Věk při postižujícím úrazu	Pokračoval v zaměstnání u stávajícího zaměstnavatele	Nepokračoval v zaměstnání	Nepracoval	Celkem
21,3%	18 - 25 let	27,2%	58,7%	14,1%	100,0%
28,3%	26 - 35 let	32,0%	62,3%	5,7%	100,0%
32,0%	36 - 45 let	37,0%	54,3%	8,7%	100,0%
14,2%	46 - 55 let	47,5%	47,5%	4,9%	100,0%
3,2%	56 - 65 let	57,1%	42,9%	0,0%	100,0%
100,0%		35,3%			

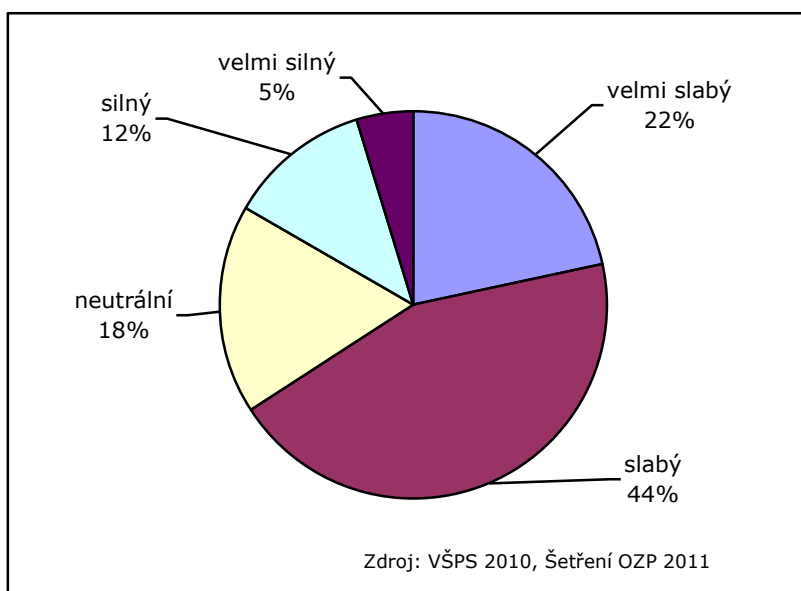
Zdroj: Šetření OZP 2011

5. Motivy a strategie OZP ve vztahu k trhu práce

5.1. Životní preference a postoje

Zajímalo nás, jak se OZP dokázali se svým postižením psychicky vyrovnat. Položili jsme proto respondentům tři otázky týkající se subjektivního ohodnocení spokojenosti v životě, možnosti ovlivňovat dění kolem sebe a počtu sociálních kontaktů. Odpovědi na jednotlivé otázky spolu úzce souvisí, proto jsme z nich vytvořili novou proměnnou, kterou jsme pojmenovali „**životní elán**“. Přibližně 2/3 dotázaných má životní elán velmi slabý či slabý. Pozitivní životní elán má pouze cca 17% respondentů.

Graf 9: Životní elán

Elán do života je nejvíce upozaděn u duševně postižených, z nichž přes 80% odpovídalo spíše negativně až velmi negativně na položené tři otázky týkající se životních zkušeností. Nejsilnější elán do života mají naopak postižení sluchově, kteří obecně lépe překonávají bariéry pracovního trhu, které navíc nejsou často tak markantní a početné.

Tab 21: „Životní elán“ OZP podle druhu postižení

Podíl v populaci	Životní elán	sluchové	vnitřní	tělesné	zrakové	mentální	duševní
21,6%	velmi slabý	13,4%	17,4%	18,4%	21,8%	25,0%	43,2%
44,1%	slabý	42,2%	38,9%	49,1%	42,7%	49,7%	39,6%
17,6%	neutrální	17,0%	20,9%	15,9%	20,5%	18,3%	12,3%
12,0%	silný	17,6%	16,8%	11,3%	10,9%	5,7%	4,2%
4,7%	velmi silný	9,7%	6,0%	5,3%	4,1%	1,3%	0,6%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Životní elán je rovněž ovlivněn stupněm invalidity. Podle očekávání platí, že čím vyšší stupeň invalidity, tím mají OZP nižší elán do života. Je ale zajímavé, že elán do života se příliš neliší podle příčiny postižení (vrozené, úraz...).

Tab 22: „Životní elán“ OZP podle stupně invalidity

Podíl v populaci	Životní elán	OZZ	první stupeň	druhý stupeň	třetí stupeň
21,6%	velmi slabý	11,8%	16,2%	19,4%	25,5%
44,1%	slabý	37,1%	42,6%	41,4%	46,4%
17,6%	neutrální	21,2%	16,4%	18,3%	17,3%
12,0%	silný	23,0%	17,2%	16,9%	7,2%
4,7%	velmi silný	7,0%	7,6%	3,9%	3,7%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Konečně životní elán je silně spjat s ekonomickým postavením OZP. Pozitivní životní elán jsme zaznamenali nejčastěji u zaměstnaných, naopak negativní nejčastěji u nezaměstnaných. Z analýzy vyplývá několik zjištění:

- Pro OZP je těžké se s postižením vyrovnat. Zaměstnání jim v tom může výrazně pomoci, případně psychické vyrovnání se situací pomáhá nalézt zaměstnání. Jedná se o obousměrný vztah.

- Neúspěšné hledání práce OZP výrazně deprimuje. Spokojenější a s větším elánem do života se proto zdají být ekonomicky neaktivní, kteří práci nikdy nehledali.

Tab 23: Struktura ekonomické aktivity OZP podle „životního elánu“

Podíl v populaci	Životní elán	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
21,6%	velmi slabý	10,1%	25,0%	23,6%	25,6%	21,6%
44,1%	slabý	38,0%	53,8%	52,6%	42,2%	44,1%
17,6%	neutrální	19,6%	14,5%	13,6%	18,7%	17,6%
12,0%	silný	24,5%	5,8%	6,2%	9,4%	12,0%
4,7%	velmi silný	7,8%	0,9%	4,1%	4,1%	4,7%
100,0%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

5.2. Vnímání hodnoty práce

Práce může přinášet různé uspokojení. Zeptali jsme se proto respondentů, za jak důležité považují vybrané aspekty práce. Při analýze jsme pracovali pouze s odpověďmi velmi důležité.

Práce jako zdroj obživy je důležitá pro 72% respondentů. Možnost setkávat se s dalšími lidmi, neseďt pouze doma či být potřebný byla hodnocena obdobně. Velmi důležité jsou tyto aspekty pro cca 60% OZP. Je zajímavé, že stupeň zdravotní invalidity nemá významný vliv na vnímání práce.

Vnímání důležitosti práce se výrazně liší podle ekonomického postavení OZP. Zaměstnaní považují všechny aspekty za důležitější než ekonomicky neaktivní, kteří se se svým postavením smířili a práci nehledají.

Tab 24: Podíl lidí, kteří odpověděli na důležitost aspektů práce hodnotami 8 až 10 (10 – velmi důležité)

Celkem	Důvody, proč pracovat	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
71,5%	peníze – práce jako zdroj obživy	84,1%	77,7%	70,4%	65,1%
61,5%	možnost setkávat se s dalšími lidmi	73,1%	65,6%	67,2%	53,4%
59,7%	možnost neseďt pouze doma	71,3%	67,0%	66,3%	50,7%
59,4%	možnost být potřebný/á	71,1%	68,1%	69,9%	48,7%
48,3%	možnost získat nové znalosti a zkušenosti	59,1%	56,5%	49,5%	41,6%

Zdroj: Šetření OZP 2011

S mírnou nadsázkou lze říci, že **subjektivní vnímání hodnoty práce má na zaměstnanost OZP obdobný vliv jako samo zdravotní postižení**. Jasně to dokazuje analýza v tab. 25. S rostoucím počtem důvodů „proč pracovat“ roste i zaměstnanost OZP. Zaměstnanost respondentů, kteří neoznámili ani jeden důvod za důležitý, činí pouze 7%. Naopak dotázaní, kteří označili za důležité všech pět aspektů, jsou zaměstnaní v 30% případů.

Tab 25: Počet aspektů ohodnocených OZP hodnotami 8 až 10 (10 – velmi důležité), celkem uvedeno 6819 důvodů

Celkem	Počet důvodů, proč pracovat	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
11,0%	0	7,1%	5,3%	10,6%	77,0%	100,0%
14,7%	1	15,2%	5,9%	13,9%	65,1%	100,0%
12,1%	2	19,9%	7,1%	20,6%	52,4%	100,0%
15,4%	3	24,2%	8,3%	27,5%	40,0%	100,0%
16,9%	4	27,7%	8,8%	21,2%	42,3%	100,0%
30,0%	5	30,5%	9,8%	18,4%	41,2%	100,0%
100%		7,1%	5,3%	10,6%	77,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Zajímavé výsledky ukazuje porovnání vnímání důležitosti a skutečných přínosů práce. S výjimkou peněz přináší zaměstnání respondentům více, než co považují za důležité.

Tab 26: Zhodnocení skutečné práce u zaměstnaných OZP

Důvody, proč pracovat	Důležité pro z nichž současná práce naplňuje ..
peníze – práce jako zdroj obživy	84,1%	72,8%
možnost setkat se s dalšími lidmi	73,1%	81,6%
možnost neseďet pouze doma	71,3%	81,2%
možnost být potřebný/á	71,1%	76%
možnost získat nové znalosti a zkušenosti	59,1%	82,4%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Práce z domova a uspokojení z práce

Práce z domova je považována za jednu z alternativ tradičního zaměstnaneckého poměru. Jak víme z kap. 3.2, z domova pracuje cca 17% zaměstnaných OZP. Zajímalo nás, jak lidé pracující z domova práci vnímají a jak je tato forma uspokojuje. Celkově lze říci, že hlavním motivem pro práci z domova je ve srovnání s ostatními pracujícími faktor „možnost získat nové znalosti a zkušenosti“ a částečně také „možnost být potřebný“. Ve vnímání důležitosti ostatních aspektů se pracující z domova od ostatních příliš neliší.

Podle očekávání se liší uspokojení ze současné práce. Prakticky ve všech aspektech jsou pracovníci z domova méně spokojeni než všichni pracující OZP. Rozdíl ovšem není až tak veliký, jak by se dalo očekávat.

Tab 27: Podíl pracujících lidí z domova, kteří pokládají aspekty práce za důležité

Důvody, proč pracovat	Pracuje z domova	.. z nichž současná práce naplňuje ..	Pracuje (všichni)	.. z nichž současná práce naplňuje ..
peníze – práce jako zdroj obživy	84,5%	68,8%	84,1%	72,8%
možnost být potřebný/á	76,8%	81,3%	71,1%	76%
možnost získat nové znalosti a zkušenosti	74,2%	73,2%	59,1%	82,4%
možnost neseďet pouze doma	72,3%	67,5%	71,3%	81,2%
možnost setkat se s dalšími lidmi	67,1%	70%	73,1%	81,6%

5.3. Nominální flexibilita

Nominální flexibilita představuje důležitý aspekt ovlivňující úspěšnost hledání práce. Zajímalo nás, jaká nejnižší mzda čistého je pro OZP motivující k přijetí zaměstnání. Podrobná analýza ukazuje několik důležitých zjištění. Zaprvé, zaměstnaní jsou výrazně nominálně flexibilnější než nezaměstnaní. Většina zaměstnaných by přijala zaměstnání se mzdou do 10 tis. Kč, kdežto většina nezaměstnaných požaduje mzdu alespoň 10-15 tis. Kč čistého. Druhým zjištěním je skutečnost, že nezaměstnaní OZP jsou spíše nominálně neflexibilní. Jak víme z analýzy v kap. 2., 2/3 OZP získalo maximálně středoškolské vzdělání bez maturity a většinou se jedná o nekvalifikovaná povolání. Přitom podle statistik ISPV³ se v ČR pohybuje čistá mzda u osob se ZŠ okolo 12,5 tis. Kč a u vyučených 14 tis. Kč. Nezaměstnaní OZP tak ve skutečnosti požadují stejně či o něco více peněz, než co ve skutečnosti vydělávají lidé bez zdravotního postižení.

Tab 28: Představa o přijatelném platu

Podíl v populaci	Plat, který stojí za přijetí práce	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
10,9%	4999,- a méně	11,9%	6,3%	15,1%	16,9%
24,2%	5000 - 9999,-	38,6%	33,2%	32,0%	26,5%
25,6%	10000- 14999,-	27,3%	43,7%	29,5%	36,6%
10,2%	15000- 19999,-	15,1%	11,4%	14,7%	11,8%
5,9%	20000,- a více	7,0%	5,3%	8,8%	8,2%
23,1%	nevyplnil/a				
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

³ Informační systém průměrného výdělku, 4 kvartál 2010, podnikatelská sféra.
VÚPSV – Osoby se zdravotním postižením

5.4. Funkční flexibilita nezaměstnaných

Respondentům jsme položili otázku, co by byly ochotni pro získání zaměstnání udělat. Nabídli jsme několik možností týkající se např. dojíždění, nižšího platu či změny profese.

Jako nejefektivnější strategie pro získání zaměstnání se z pohledu zaměstnaných jeví „**změna profese**“. Změnit profesi bylo ochotno 73% zaměstnaných. Svým způsobem se ovšem do značné míry jedná o nutnost ze strany OZP.

Druhou nejčastější strategií pro získání zaměstnání je přistoupit na **nižší plat**. K tomu bylo ochotno téměř 60% zaměstnaných.

O pomyslné třetí místo se dělí podstoupení **rekvalifikace** a **dojíždění**. V obou případech kladně odpověděla 1/2 zaměstnaných.

Je zajímavé, že ve srovnání zaměstnaných s ekonomicky neaktivními se jeví jakákoliv funkční flexibilita jako bonus pro získání zaměstnání. Za nejefektivnější strategie lze na základě porovnání označit **ochotu dojíždět**, přijmout práci za **nižší mzdu** či **začít podnikat**.

Tab 29: Funkční flexibilita (ochota změny)

Podíl v populaci	Aktivita	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
60,8%	změna profese	72,8%	85,2%	70,7%	47,8%
39,6%	horší plat	59,0%	63,8%	40,4%	26,6%
48,6%	rekvalifikace	50,4%	79,6%	57,2%	39,7%
29,4%	dojíždět	49,4%	47,7%	26,8%	18,4%
45,1%	nejisté zaměstnání	45,8%	70,6%	58,8%	35,6%
11,7%	podnikat	17,4%	14,7%	9,7%	9,3%
7,3%	přestěhovat	11,0%	9,7%	8,1%	5,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

5.5. Rodinná situace a bydlení

18% OZP žije v domově s bezbariérovým vybavením, tento fakt ale nemá velký efekt na jejich uplatnění na trhu práce.

Tab 30: Ekonomická struktura OZP podle typu bydlení

Podíl v populaci	Typ bydlení	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
73,7%	bariérový dům/byt	22,5%	9,1%	18,7%	49,7%	100,0%
18,3%	bezbariérový dům/byt	26,5%	5,5%	16,5%	51,4%	100,0%
8,1%	sociální bydlení	20,2%	3,6%	21,4%	54,8%	100,0%
100,0%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

VÚPSV – Osoby se zdravotním postižením

Ekonomická aktivita partnera má velký vliv na ekonomickou aktivitu OZP. Přes 30% osob se zdravotním postižením, kteří mají ekonomicky aktivního partnera, v současnosti pracuje a 10% si hledá práci. Toto platí jak v případě, kdy je partner zaměstnán, tak nezaměstnán. Naopak OZP, které partnera buď nemají či je jejich partner v důchodu, pracují jen v 17% případech.

Tab 31: Ekonomická aktivita partnera/partnerky

Podíl v populaci	Ekonomický statut partnera / partnerky	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
31,9%	zaměstnán/a /OSVČ	33,8%	8,9%	14,6%	42,7%	100,0%
3,1%	nezaměstnán/a (a hledá práci)	31,3%	10,9%	12,5%	45,3%	100,0%
11,8%	v důchodu	17,1%	5,7%	20,4%	56,7%	100,0%
46,9%	nemá partnera	17,0%	7,8%	20,7%	54,6%	100,0%
6,3%	ostatní	20,5%	6,8%	21,2%	51,5%	100,0%
100,0%						

Zdroj: Šetření OZP 2011

6. Finanční situace OZP a ekonomická motivace

Jedním z cílů výzkumného šetření bylo zjistit finanční situaci OZP. Ptali jsme se proto jak na celkový měsíční příjem, tak i na pobírání jednotlivých dávek a podpor.

6.1. Čistý měsíční příjem

Průměrný čistý osobní měsíční příjem OZP činí 10 900 Kč. Nejnižší příjem mají nezaměstnaní, kteří hledají zaměstnání (7 700 Kč). Průměrný příjem mají ekonomicky neaktivní (10 400 Kč) a nejvyšší příjem dosahují zaměstnaní (13 600 Kč). Z rozdílu mezi průměrným a mediánovým⁴ příjmem se ukazuje, že příjem OZP není diferencovaný a všichni mají obdobné částky.

Jak uvidíme v kap. 6.2., průměrné příjmy z invalidního či starobního důchodu představují zhruba cca 5 600 Kč u zaměstnaných i nezaměstnaných a 9 000 Kč u ekonomicky neaktivních.

Tab 32: Čistý měsíční příjem respondenta

Podíl v populaci	Měsíční příjem OZP	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
7,7%	do 6000,-	5,9%	28,7%	8,0%	5,1%
36,3%	6001 - 10 000,-	20,2%	47,1%	40,5%	40,4%
33,5%	10 001 - 15 000,-	35,6%	16,4%	37,3%	33,9%
7,9%	15 001 - 20 000	17,2%	1,5%	7,0%	5,0%
2,4%	20 001 - 25 000	5,7%	0,8%	0,5%	1,9%
1,0%	25 001 - 30 000	2,9%	0,1%	0,9%	0,2%
0,5%	30 001,- a více	1,4%	0,1%	0,6%	0,1%
10,7%	odmítl/a	11,1%	5,3%	5,1%	13,3%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
10 900 Kč	průměr	13 600 Kč	7 700 Kč	10 400 Kč	10 400 Kč
11 250 Kč	medián	13 750 Kč	7 000 Kč	9 000 Kč	9 000 Kč

Zdroj: Šetření OZP 2011

⁴ Medián představuje střední hodnotu, seřadíme-li všechny odpovědi vzestupně. Medián je přímo uprostřed, tedy 50% má vyšší a 50% nižší hodnotu.

Průměrný čistý měsíční příjem domácnosti se pohybuje okolo 20 450 Kč. Opět nejvyšší příjem dosahují domácnosti se zaměstnanými OZP a nejnižší nezaměstnaní hledající práci.

Tab 33: Čistý měsíční příjem rodiny respondenta

Podíl v populaci	Měsíční příjem domácnosti OZP	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
2,5%	do 6000,-	1,2%	5,2%	3,3%	2,4%
8,5%	6001 - 10 000,-	4,5%	19,5%	12,5%	7,0%
15,7%	10 001 - 15 000,-	13,4%	13,9%	18,8%	16,0%
16,9%	15 001 - 20 000	12,9%	24,7%	20,4%	16,3%
16,4%	20 001 - 25 000	15,1%	14,7%	18,3%	16,5%
12,2%	25 001 - 30 000	16,5%	6,2%	11,3%	11,5%
10,4%	30 001,- a více	18,0%	4,0%	6,4%	9,4%
17,5%	odmítl/a	18,3%	11,8%	8,9%	21,1%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
20 452 Kč	průměr	23 730 Kč	16 275 Kč	18 287 Kč	20 516 Kč
17 500 Kč	medián	22 500 Kč	17 500 Kč	17 500 Kč	17 500 Kč

Zdroj: Šetření OZP 2011

6.2. Měsíční sociální transfery

Invalidní důchod pobírá cca **82%** zdravotně postižených a dalších cca **13%** pobírá **starobní důchod**. Započítáme-li invalidní a starobní důchod dohromady, zjistíme, že zaměstnaní pobírají důchod v cca 83% případů, nezaměstnaní v 86% případů a ekonomicky neaktivní prakticky všichni. Obdobně se liší stupeň pobíraného důchodu, neboť OZP v prvním či druhém stupni pracují častěji než OZP v třetím stupni invalidity. 41% zaměstnaných OZP pobírá invalidní důchod prvního stupně, 24% druhého a 15% třetího.

Podporu v nezaměstnanosti pobírá pouze cca **3%** OZP. Vzhledem k dlouhodobé nezaměstnanosti většina nezaměstnaných již podporu v nezaměstnanosti nepobírá.

Příspěvek na péči dostává **33%** OZP ve věku 18-65 let. Většinou se jedná o uchazeče ekonomicky neaktivní (42% ekonomicky neaktivních nikdy nehledající práci pobírá příspěvek na péči). Podobně jako u invalidního důchodu, příspěvek na péči vyššího stupně pobírají OZP s těžším postižením a tím pádem i spíše ekonomicky neaktivní.

Tab 34: Měsíční dávky podle ekonomické aktivity

Podíl v populaci	Měsíční dávky	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
17,0%	invalidní důchod - první stupeň	41,1%	36,2%	9,8%	5,6%
14,3%	invalidní důchod - druhý stupeň	24,2%	33,9%	14,2%	6,8%
51,1%	invalidní důchod - třetí stupeň	15,3%	11,6%	58,6%	70,9%
82,4%	invalidní důchod celkem	80,6%	81,7%	82,6%	83,3%
12,6%	starobní důchod	2,8%	4,5%	17,4%	16,7%
2,5%	podpora v nezaměstnanosti	1,3%	18,8%	1,7%	0,7%
8,1%	příspěvek na péči - první stupeň	9,1%	11,3%	5,1%	8,2%
11,1%	příspěvek na péči - druhý stupeň	6,8%	5,6%	13,3%	13,1%
8,8%	příspěvek na péči - třetí stupeň	2,1%	1,8%	6,8%	13,7%
4,9%	příspěvek na péči - čtvrtý stupeň	0,8%	0,3%	5,0%	7,4%
32,9%	Příspěvek na péči celkem	18,8%	19,0%	30,2%	42,4%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Podle statistik České správy sociálního zabezpečení pobíralo v prosinci 2010 invalidní důchod 451 tis. osob. Celkem bylo na invalidních důchodech vyplaceno 43 mld. Průměrná výše důchodu se pohybovala od 6 140 Kč u osob s prvním stupněm invalidity až po 9 656 Kč u osob se třetím stupněm.

Tab 35: Průměrná výše vyplaceného invalidního důchodu k 31.12.2010

	Průměrná výše	Vyplacených důchodů	Vyplaceno celkem v tis. Kč ročně
I. stupeň	6 140 Kč	164 361	12 110 124
II. stupeň	6 671 Kč	53 953	4 319 040
III. stupeň	9 656 Kč	232 839	26 979 516
Celkem		451 153	43 408 680

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

6.3. Příjmově testované dávky

Vzhledem ke skutečnosti, že naprostá většina OZP pobírá invalidní či starobní důchod, pobírání příjmově testovaných dávek není příliš časté. Příjmově testované dávky pobírají především nezaměstnaní hledající práci.

Tab 36: Testované dávky podle ekonomické aktivity

Podíl v populaci	Měsíční dávky	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
4,5%	sociální příplatek	2,8%	11,2%	4,4%	4,2%
8,5%	příspěvek na bydlení	3,7%	15,3%	10,6%	8,9%
2,2%	příspěvek na živobytí	0,8%	8,9%	2,6%	1,6%
1,7%	doplatek na bydlení	0,6%	8,7%	2,1%	1,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

6.4. Jednorázové příspěvky

Někteří OZP mají možnost pobírat jednorázové příspěvky na mobilitu, příspěvky na kompenzační pomůcky či na úpravu bytu. Necelých 30% OZP pobírá příspěvek na provoz motorového vozidla či příspěvek na individuální dopravu. Většinou se jedná o starší a ekonomicky neaktivní osoby. Další 6% OZP získalo příspěvek na zakoupení či úpravu motorového vozidla.

Příspěvek na kompenzační pomůcky v posledních 5 letech čerpalo 16% dotázaných. Příspěvek na úpravu bytu získalo 3% respondentů.

Tab 37: Jednorázové dávky podle ekonomické aktivity

Podíl v populaci	jednorázové dávky	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
28,7%	příspěvek na provoz vozidla (roční) / individuální dopravu	17,5%	12,1%	32,9%	35,0%
6,5%	příspěvek na zakoupení/úpravu vozidla	5,3%	1,8%	5,4%	8,3%
16,2%	příspěvek na pomůcky	14,3%	8,5%	20,4%	16,7%
3,1%	příspěvek na úpravu bytu	1,2%	0,5%	4,0%	4,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

7. Zkušenosti OZP se zaměstnavateli

Motivace a strategie OZP na trhu práce mohou být do značné míry ovlivněny předchozími zkušenostmi s hledáním práce a zaměstnavateli. Zajímalo nás proto, jak OZP vnímají postoje zaměstnavatelů k zaměstnávání OZP a zároveň jak často se setkávají s nekalými praktikami zaměstnavatelů.

7.1. Vnímání postojů zaměstnavatelů

Za největší překážku zaměstnání na straně zaměstnavatelů vnímají OZP celkový nedostatek pracovních míst v regionu. S výrokem „V regionu není dostatek pracovních míst ani pro zdravé, natož pro OZP“ souhlasilo 85% dotázaných bez ohledu na jejich ekonomickou aktivitu. Je ovšem zajímavé, že míra souhlasu se neliší podle skutečné nezaměstnanosti v regionu (na Ostravsku odpovídali obdobně jako v Praze). Lze se tedy domnívat, že se jedná o zažitý stereotyp a to nejen ze strany zaměstnavatelů tak i samotných OZP.

Tab 38: V regionu není dostatek pracovních míst ani pro zdravé, natož pro OZP

Podíl v populaci	Názor	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
63,2%	zcela souhlasím	61,1%	66,9%	65,8%	62,6%
22,1%	spíše souhlasím	23,9%	18,3%	24,8%	20,8%
4,3%	spíše nesouhlasím	6,9%	6,8%	3,2%	3,2%
1,5%	zcela nesouhlasím	2,9%	1,8%	1,0%	1,1%
8,9%	nevím	5,2%	6,3%	5,3%	12,3%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Vážným problémem zaměstnanosti je podle OZP **nezkušenost zaměstnavatelů se zaměstnáváním zdravotně postižených**. Opak si myslí pouze 1/3 respondentů. Názor o nezkušenosti zaměstnavatelů zastávají častěji ekonomicky neaktivní respondenti, kteří v minulosti marně zkoušeli nalézt zaměstnání a již to vzdali.

Tab 39: Zaměstnavatelé nemají se zaměstnáváním OZP zkušenosti

Podíl v populaci	Názor	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
21,0%	zcela souhlasím	18,3%	15,8%	26,5%	21,1%
34,9%	spíše souhlasím	35,8%	36,3%	38,7%	32,8%
17,8%	spíše nesouhlasím	21,0%	23,9%	14,3%	16,6%
8,0%	zcela nesouhlasím	11,0%	10,2%	6,5%	6,8%
18,4%	nevím	14,0%	13,8%	14,0%	22,7%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Naopak s názorem, že zaměstnávání OZP je pro zaměstnavatele finančně nevýhodné, souhlasí pouze cca 1/3 dotázaných. OZP si jsou vědomi, že stát finančně podporuje zaměstnávání OZP.

Tab 40: Pro zaměstnavatele je zaměstnávání OZP finančně nevýhodné

Podíl v populaci	Názor	Pracuje	Hledá práci	Nehledá, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci
12,7%	zcela souhlasím	9,5%	9,4%	16,6%	13,2%
19,0%	spíše souhlasím	18,1%	20,4%	14,8%	20,7%
22,7%	spíše nesouhlasím	26,7%	24,7%	23,6%	20,2%
23,4%	zcela nesouhlasím	27,4%	31,9%	28,1%	18,5%
22,2%	nevím	18,3%	13,6%	16,8%	27,4%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Šetření OZP 2011

7.2. Zkušenosti s nekalými praktikami zaměstnavatelů

Vzhledem k relativně vysokým dotacím na zaměstnávání OZP panují obavy, že zaměstnavatelé dotace zneužívají. Zajímalo nás proto, zda se OZP osobně setkali s nekalými praktikami zaměstnavatelů. S nějakou nekalou praktikou se osobně setkalo cca 1/3 dotázaných OZP. Zhruba polovina z nich se setkala s jednou praktikou, zbytek se dvěma či třemi. O něco častěji se s nekalými praktikami setkávají OZP pracující z domova. Cca 40% z nich se setkalo s nějakou nekalou praktikou zaměstnavatelů.

Tab 41: Počet nekalých praktik, se kterými se OZP setkala

počet praktik	zaměstnán (všichni)	zaměstnán (pracuje z domova)	nezaměstnán
0	69,9%	60,5%	61,7%
1	16,9%	22,8%	22,2%
2	6,7%	14,0%	9,6%
3	4,2%	2,6%	2,4%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Nejčastěji se OZP setkali s požadavky zaměstnavatelů, že jim bude proplácena nižší mzda, než kterou má uvedenou v pracovní smlouvě. S tímto požadavkem se setkalo 18% dotázaných zaměstnaných.

14% zaměstnaných a 22% nezaměstnaných se setkalo s postojem zaměstnavatele, kterého zajímala pouze dotace na zaměstnání OZP, a pracovníkovi nepřiděloval téměř žádnou práci.

Nejméně často se dotázaní setkali přímo s požadavkem na srážky ze mzdy pod záminkou různých školení či členských příspěvků. Přesto se s danou praktikou setkalo 11% zaměstnaných OZP.

Tab 42: S jakými nekalými praktikami se OZP setkali? Procento kladných odpovědí.

nekalé praktiky	zaměstnán	nezaměstnán
„Zaměstnavatel mi navrhoval, že bude proplácet jinou výši mzdy, než kterou mám uvedenou v pracovní smlouvě“	18,0%	20,0%
„Zaměstnavatel mi ve skutečnosti téměř žádnou práci nedával, zajímala ho jen pracovní smlouva a dotace na mé zaměstnání“	14,0%	22,4%
„Zaměstnavatel mé setrvání v pracovním poměru podmínil podpisem dohody o srážkách ze mzdy např. na školení, vzdělávání, členský příspěvek apod.“	10,8%	6,6%

Zdroj: Šetření OZP 2011

Původně byla mezi praktiky zaměstnavatelů zařazena i možnost, že zaměstnavatel nabízel OZP práci výrazně pod jeho/její kvalifikaci. S touto praktikou se setkala téměř 1/3 dotázaných. V této souvislosti se ovšem lze oprávněně domnívat, že práce pod kvalifikací je nabízena i osobám bez zdravotního postižení, nepovažujeme tuto praktiku za nekalou.

Tab 43: Práce výrazně pod kvalifikaci OZP? Procento kladných odpovědí.

nekalé praktiky	zaměstnán	nezaměstnán
„Zaměstnavatel mi nabízel práci výrazně pod mou kvalifikací“	31,4%	32,5%

Zdroj: Šetření OZP 2011

8. Politika zaměstnanosti OZP

8.1. Důvody pro nehledání zaměstnání

Respondentů, kteří jsou nezaměstnaní, a v současné době jej nehledají, jsme se zeptali na důvody, proč práci nehledají. Odpovědi se do značné míry liší podle toho, zda respondent v minulosti práci hledal či nikoliv.

2/3 respondentů, kteří práci nehledají a nikdy nehledali, uvádí jako důvod špatný zdravotní stav, který jim neumožňuje pracovat. Do značné míry se jedná o logickou odpověď, neboť 70% této skupiny má třetí stupeň invalidity. Ostatní důvody již nejsou tak četné.

U nezaměstnaných, kteří v minulosti práci hledali, se situace liší. Špatný zdravotní stav uvedlo jako důvod pro nehledání „pouze“ 48% dotázaných. Z dalších odpovědí lze vytušit, že tato skupina pracovat v minulosti chtěla, ale s hledáním zaměstnání má negativní zkušenosti.

Tab 44: Důvody pro nehledání práce

důvod	nezaměstnan, hledal práci	nehledal práci
špatný zdravotní stav	47,6%	68,2%
deprivace, rezignace	12,2%	3,4%
pobírá starobní důchod	11,9%	8,4%
pobírá invalidní důchod	11,0%	6,5%
není práce	5,3%	1,4%
brzy začne pracovat	3,0%	0,5%
není důvod	2,3%	1,4%
rodina	1,9%	1,5%
věk	1,9%	2,7%
dítě (mateřská, rodičovská)	1,6%	0,5%
speciální požadavky	1,2%	0,3%
studium	0,8%	2,5%
soc. služby	0,8%	0,6%
nechce pracovat	0,5%	1,1%
zabezpečen	0,0%	0,3%
vzdělání	0,0%	0,1%
nechce odpovědět	0,0%	0,7%
geografická dostupnost	0,0%	0,7%
N	378	1025

Zdroj: Šetření OZP 2011

8.2. Způsob a aktivita při hledání zaměstnání

Nejčastějším způsobem hledání zaměstnání je pomocí přátel a známých. Tuto možnost aktivně využilo 73% zaměstnaných a využívá téměř 90% nezaměstnaných. Mezi další tradiční způsoby patří hledání práce přes úřad práce (47%) a inzerci (41%).

Z porovnání způsobu hledání práce mezi zaměstnanými (úspěšnými) a nezaměstnanými (doposud neúspěšnými) bohužel nelze říci, který kanál je efektivní a který nikoliv. Žádný z kanálů nelze proto považovat za špatný či dobrý.

Tab 45: „Způsoby hledání práce“

médium	zaměstnan	nezaměstnan, hledá práci
přátelé	73,2%	87,6%
úřad práce	46,5%	72,8%
inzerce	40,5%	71,3%
webové portály	30,0%	43,8%
neziskovky	24,2%	32,2%
portál MPSV	19,0%	30,5%
agentury	18,7%	30,0%
OZP webové stránky	13,0%	17,9%
jiné	21,2%	26,6%
N	479	166

Zdroj: Šetření OZP 2011

8.3. Aktivní politika nezaměstnanosti na ÚP

Registrace na úřadě práce se do značné míry liší podle ekonomické aktivity OZP a jeho stupně invalidity. OZZ či OZP v prvním a druhém stupni jsou registrováni na ÚP několikanásobně častěji než OZP ve třetím stupni invalidity.

Tab 46: Registrace OZP na ÚP podle stupně invalidity

	OZZ	1. stupeň	2. stupeň	3. stupeň
registrován na ÚP	34,6%	41,3%	29,9%	2,6%
ne registrován	65,4%	58,7%	70,1%	97,4%

K 31.12.2010 registrovali úřady práce 69 499 uchazečů se zdravotním postižením. Jak ukazuje šetření mezi OZP, cca 2/3 registrovaných uchazečů o zaměstnání hledá práci. Zbývajících 34% práci již nehledá. Lze tedy usuzovat, že o práci má skutečný zájem cca 45 tis. nezaměstnaných OZP registrovaných na ÚP. Toto číslo přibližně odpovídá údaji z Výběrového šetření pracovních sil.

Tab 47: Registrace OZP na ÚP podle stupně invalidity

	nezaměstnán, hledá práci	nezaměstnán, hledal práci	nehledal práci	celkem
registrován na ÚP	65,7%	18,1%	16,2%	100%

Poměrně vysoký podíl zaměstnaných OZP se účastnil rekvalifikace (24%) a ve stejných číslech se pohybuje i frekvence rekvalifikace u nezaměstnaných. Ekonomicky neaktivní již podstoupili rekvalifikaci méně často (14% a 8%). Přibližně 40-50% nezaměstnaných pak má o účast v rekvalifikaci zájem.

Tab 48: Účast a zájem o rekvalifikaci podle stupně invalidity a souč. EA

		zaměstnán	nezaměstnán, hledá práci	nezaměstnán, hledal práci	nehledal práci
část. postižený (I.+II. stupeň)	účastnil/a rekvalifikace?	26,1%	24,0%	14,3%	7,9%
plně postižený (III. stupeň)	účastnil/a rekvalifikace?	24,2%	29,4%	13,5%	4,8%
část. postižený (I. +II. stupeň)	pokud ne, byl by zájem?	26,6%	42,7%	22,7%	14,4%
plně postižený (III. stupeň)	pokud ne, byl by zájem?	30,6%	47,1%	22,5%	11,4%

Pracovní rehabilitace je méně obvyklá aktivní politika nezaměstnanosti než rekvalifikace, podstoupilo jí 13% částečně postižených zaměstnaných a stejná část aktivně nezaměstnaných.

Zájem o pracovní rehabilitaci je ovšem obdobný jako o rekvalifikaci. Zájem potvrdilo 40-50% nezaměstnaných.

Tab 49: Účast a zájem o pracovní rehabilitaci podle stupně invalidity a souč. EA

		zaměstnán	nezaměstnán, hledá práci	nezaměstnán, hledal práci	nehledal práci
část. postižený (I.+II. stupeň)	účastnil/a rehabilitace?	13,2%	12,6%	7,6%	3,7%
plně postižený (III. stupeň)	účastnil/a rehabilitace?	16,1%	23,5%	10,1%	4,1%
část. postižený (I. +II. stupeň)	pokud ne, byl by zájem?	24,8%	47,7%	20,2%	11,2%
plně postižený (III. stupeň)	pokud ne, byl by zájem?	25,8%	41,2%	24,3%	11,8%

9. Shrnutí a hlavní zjištění z výzkumu mezi OZP

9.1. Zaměstnanost a nezaměstnanost OZP v číslech

- OZP v ekonomicky aktivním věku je cca 500 tis.. Více než polovina OZP má třetí stupeň invalidity (cca 285 tis.).
- Zaměstnaných je cca 115 tis. OZP (23%). Zhruba na 1/3 zaměstnaných OZP získává zaměstnavatel dotaci.
- Práci aktivně hledá cca 40 tis. OZP (8%). Většinou se jedná o OZZ, I. či II. stupně invalidity (minimum ze III. stupně). Dalších cca 93 tis. OZP v minulosti práci hledalo, ale nyní již rezignovalo. (Lze ovšem očekávat, že v případě dobré pracovní nabídky by část lidí z této skupiny byla ochotna práci přijmout.)

Tab 50: Odhad počtu OZP podle stupně invalidity a zaměstnanosti, v tis.

Stupeň invalidity	Pracuje	Hledá práci	Nehledá práci, hledal v minulosti	Nikdy nehledal práci	Celkem
Znevýh.	21	7	6	9	42
1.	49	16	9	15	90
2.	30	13	13	28	84
3.	15	4	64	201	285
Celkem	115	40	93	252	500

Zdroj: Šetření OZP 2011

9.2. Dotace, podpora zaměstnávání OZP

- Na zaměstnání cca 30-40 tis. OZP dostává zaměstnavatel dotaci.
- Dotace na zaměstnávání OZP mají vedle pozitivních dopadů i negativní efekty. Jedná se především o:
 - Část dotací je zaměstnavateli zneužíváno. 30-40% OZP se setkala s nekalými praktikami ze strany zaměstnavatelů. Tyto nekalé praktiky se týkaly zneužívání dotací.
 - Výše dotace nerespektuje stupeň invalidity (zbytkový pracovní kapitál). Díky tomu zaměstnavatelé preferují zaměstnávání osob s nižším stupněm invalidity.
 - Ekonomické přínosy plynoucí z dotací jsou pro stát negativní. Výše dotace se většinou rovná výši mzdě a tak zvýšené odvody z daní, pojištění a DPH ve vyšší spotřebě pokryjí pouze necelou polovinu dotace.
- Zaměstnání má pro OZP významné sociální a psychické dopady. Proto je určitá forma dotace vítaná, nicméně lze uvažovat o upravení pravidel podpory (aby nešlo pouze o dotaci).

- Téměř polovina OZP aktivně hledající práci má zájem o rekvalifikaci a o pracovní rehabilitaci.

9.3. Sociální transfery směrem k OZP

- ČSSZ vyplácí cca 451 tis. invalidních důchodů.
- Přibližně 95% OZP pobírá buď invalidní či starobní důchod.

9.4. Hlavní bariéry OZP v přístupu k zaměstnání (mimo zdravotní stav)

- Nízké vzdělání OZP. 5% nedokončilo základní školu, 20% ji dokončilo, ale nepokračovalo dále, a dalších 50% získalo středoškolské vzdělání bez maturity. Vysokoškolské vzdělání má pouze 5% OZP.
- 95% OZP pobírá buď starobní či invalidní důchod. Velká část OZP proto své sociální postavení vnímá jako „důchodce“, kteří nepracují (bez ohledu na svůj zbytkový pracovní kapitál).
- Vzhledem ke své omezené pracovní aktivitě by velká část OZP přivítala zkrácený pracovní úvazek.
- U velké části ekonomicky neaktivních OZP byla identifikována slabá motivace, psychické problémy, pasivita a nedůvěra v okolí i sebe sama. To omezuje jejich šance na začlenění se na trhu práce.
- Část nezaměstnaných OZP má vzhledem ke své nízké kvalifikaci a zdravotnímu stavu nepřiměřeně vysoké finanční očekávání.
- OZP nejsou ochotni dojíždět za prací či se přestěhovat. (Tím se ovšem neliší od zdravé populace a vzhledem k výši očekávané mzdy se nelze jejich neochotě divit.)

9.5. Motivy OZP pro vstup do zaměstnání

- Práce přináší nejen peníze, ale i možnost setkávat se s dalšími lidmi, nesesedět pouze doma, pocit být potřebný. Uvědomuje si to většina OZP.
- Práce z domova sice neposkytuje zaměstnaným takové sociální naplnění, nicméně ukazuje se jako lepší řešení než nepracovat vůbec. 81% OZP se díky práci z domova cítí být užitečnější a prospěšnější.
- V chráněných dílnách či na chráněných pracovištích pracuje cca 1/4 zaměstnaných OZP. Zhruba stejné procento nezaměstnaných OZP má zájem pracovat na chráněném trhu práce.